

ROZHLEDY PO ŽIVOTĚ NÁBOŽ. A CÍRKEVNÍM.

VATIKÁNSKÁ DIPLOMACIE, NĚMECKO A ITALIE.

Německo upoutává stále zraky celého světa nejen ve smyslu politickém, nýbrž i náboženském. Přírozeně nás zajímají hlavně události církevně náboženské. Nelze jich ovšem oddělit od událostí politických, hlavně pokud se týče Německa, totiž jeho politických představitelů a jejich poměru jednak k protestantismu, lépe snad řečeno církvi lutherské a Vatikánu.

Pokud se týče Vatikánu a jeho poměru k vládcům Německa, jsou události celkem našim čtenářům známé a jasné. Řekneme-li to velmi mírně, jest už celém rozumnému světu zřejmo, že zde ta přespříliš vychvalovaná diplomacie papežské Stolice dostala se do situace velmi nepříjemné, při nejmenším do slepé uličky, z níž neví kudy ven, zda methodou použitou za kulturního boje Bismarckova, či methodou diplomacie vyčkávací, ježto v přítomné době nelze také nic jiného dělat.

Že situace jest pro Vatikán a jeho diplomaticko-politickou prestiž velmi vážnou a ožehavou, naznačují hlasy o odchodu tvůrce konkordátu s Německem kardinála Pacelliho z jeho úřadu direktora vatikánské zahraniční politiky, kterážto místo přijal po Gasparrim. Jen to, že Vatikán bojí se přiznat veřejně před celým světem svůj omyl v diplomacii, drží Pacelliho na jeho místě.

Není také bez zajímavosti, že i náš přední theolog protestantský, nazývá konkordát Vatikánu s Německem „ukvapeným a neprozřetelným“. Rádi konstatujeme, neboť u nás i v kruzích protestantských, začalo nabývatí půdy mínění, že diplomacie vatikánská jest nepřemožitelnou a přímo vrcholem diplomatické akrobacie a neomylnosti. Kdo však sledoval prohru vatikánské diplomacie s diplomacií sovětskou, byl ovšem poněkud jiného názoru — a to ani nemusel bráti v úvahu jedinečnost (ovšem svého smyslu a druhu) diplomacie anglické, vůči níž diplomacie vatikánská jest bezmocnou.

Kdo chce ovšem pochopiti neúspěch diplomacie vatikánské, pokud se týče konkordátu s Německem, kterýžto neúspěch nutno přímo nazvat impotencí Vatikánu ve smyslu církevně politickém, v němž Řím byl dosud zvyklý hrát hlavní roli — musí přibrat v úvahu vývoj církevně politických poměrů v Itálii, neboť pochod vývoje byl zde i tam analogický.

Ač přiznáváme, že „nomina“ na naše poměry politické jsou „odiosa“, přece nutno vysloviti jméno Mussoliniho i Hitlera, neboť Hitler v tomto smyslu šel skutečně za Mussolinim.

Nevíme, zda Mussolini byl si vědom, proč ztroskotal Bismarck v boji s Římem. Mussolini jedinečným tahem v dějinách, zbavil Řím politické opory, t. j. politické strany, vyloučil politické ta-

jemníky Vatikánu, t. j. římské kněze z politiky a tím ovšem paralysoval úplně politický vliv Vatikánu na veřejné politické poměry své země — ba nejen to, Mussolini obratnou svou diplomacií a politikou postavil diplomacii, politiku a vliv Vatikánu — pokud ovšem ve světě ještě existuje — (Rakousko, Maďarsko) — do svých služeb, tak, že nelze upřít, že Vatikán dělá Mussolinimu velmi dobré služby — a Mussolini, bývalý soc. demokrat a autor nadšené brožury o Mistru J. Husovi a jeho boji proti Římu za svobodu svědomí — není Vatikánu, pokud tento nekříží plány Mussoliniho a jeho politiky, nevděčným.

Ostatně Mussolini jest velmi dobrým politikem a národohospodářem, než aby neviděl, jakým ziskem jest pro Itálii římská církev a její centrum, Vatikán.

Že Řím jest úplně v područí Mussoliniho, bylo zřejmo z událostí ne tak ještě dávných, aby byly zapomenuty, když totiž Mussolini si veřejně osvojil právo na výchovu italské mládeže pro stát a papež se pokusil jen celkem novinářsky mírně protestovat. Mussolini jen pohnul brvou a fašistická mládež v Římě drasticky dokázala sv. Otcí, komu patří srdcem a sv. Otec diplomaticky zmlkl.

Ostatně již tehdy každému zkušenému pozorovateli bylo jasným, že Mussolini vyhrává a vyhraje, když totiž papež mu vhodil tak lehce na oltář fašismu v oběť italskou stranu klerikálně politickou zv. „popolari“ (kterou odkopírovali naši lidovci) a jejího vůdce Don Sturzo, jehož politicko-organisační věhlas přesahoval daleko hranice Itálie; bylť považován za nepřemožitelného vůdce italského lidu a nemýlíme-li se, nazýván černým papežem.

Mussolinimu ovšem mnoho práce nedal a jako by se nad ním a jeho mocnou organisací zavřela voda — od té doby není o něm slechu ani dechu. To již mohlo býti mementem všem moudrým lidem, kteří pozorují běh světa a dějin poněkud s vyššího a širšího hlediska.

Mocně při tom zaháníme myšlenku — „srovnávat“ s poměry u nás — která se tlačí na mysl, při pomyslení, jakou hraje u nás v politice idea fiktivní světové moci Vatikánu a římská politická strana se svými politickými kněžími, kteří přirozeně daleko zůstávají za Don Sturzou a německým „Centrem“.

A tak přicházíme k zajímavému poznatku, že Mussolini, také k překvapení celého světa, vatikánského vězně sice osvobodil a dobře finančně odškodnil, ale zároveň ho uvěznil či připoutal do vozu své fašistické politiky a diplomacie ve prospěch fašismu a Itálie. Na bývalého učitele-socialistu jistě mistrofský kousek diplomacie, jenž se nepodařil ani císařům tohoto světa.

Zvláštní barvy nabývá ovšem tento úspěch a vítězství Mussoliniho nad Vatikánem, jehož ostatně Mussolini dovede užívat

zase velmi diplomaticky moudře a celkem opatrně — že politika Mussoliniho, myslíme ovšem politiku světovou, zahraniční, jde v úplném souladu se světovou politikou diplomatů Anglie, či snad ještě více.

Jest všeobecně známo, že Německo resp. Hitler, postupoval proti Vatikánu podobným způsobem. Nevíme také, zda Hitler, jehož školní vzdělání jest prý ještě menší, než u Mussoliniho, byl si vědom, proč musel ztroskotati Bismarck, či zda to byl u něho politický a diplomatický instinkt, obvyklý u primitivů, nebo intuice proroků — či snad jen inspirace či dokonce imitace Mussoliniho. Je však jisté, že Hitler uvedl diplomacii vatikánskou do situace velmi nepříjemné, a nemůže-li se tato tvářit příliš překvapeně, to jen k vůli veřejnosti. Tragickou chybou Vatikánu bylo, že nepoznal, po zkušenostech s Mussolinim, že Hitler hraje na tytéž housle jako Mussolini a tutéž melodii, jen že ne tak italsky „dolce“, nýbrž germánsky neúprosně, tvrdě, „furioso“.

I u Hitlera bylo první snahou omezit politický vliv římské církve a nelze popírat, že Vatikán mu v tom vydatně pomohl. Není vyloučeno, že Mussolini Hitlerovi přihrával, tak jak to činí i v politice. To, o čem slavný Bismarck si nedovolil ani sníti, podařilo se čalounickému pomocníku, či jak nazývají Hitlera.

Mussolini i Hitler, mužové z lidu a lidu, poznali instinktem, že síla Říma není a nebyla náboženská, nýbrž církevně politická. Z dějin jest ostatně známo, že římská církev se rozšířila hlavně vlivem a podporou politickou, ať to byl Karel Veliký či Jindřich Lev, ať Václav Svatý či Ferdinand Habsburk.

Jest ironií osudu, že to, o čem snili naši pokrokoví předáci před válkou a co bylo také ideálem p. presidenta Masaryka, bylo celkem snadno provedeno v Itálii a Německu — totiž vyloučení římských kněží z politiky, aniž lid italský, jinak jistě velmi bigotní, to nějak těžce nese. Podobně stalo se v Rakousku. Z toho vidět, že nezáleží tak ani na mentalitě lidu, která jde upravit, jako na síle vůle vládnoucího a jasnosti jeho programu. Klasičtým dokladem toho jest rozluka církve od státu v Turecku.

Hitler, právě tak jako Mussolini, nesnese v politice řízení a vedení státu konkurenta. Oběma podařilo se římskou církev odpolitisovat a přivést na místo prvotního určení církve, totiž do kostela. Neslyšeli jsme, že bylo křivděno římské církvi na poli čistě náboženském, pokud se její představitelé nepletou ovšem do politiky a neřádají si světského vlivu politického nad svými příslušníky.

Přirozeně tak si to římská církev a její diplomacie po uzavření konkordátu nepředstavovala, neboť Řím bez politiky jest jako ryba bez vody.

I Hitler postupuje ovšem velmi opatrně, hlavně z ohledu na

území saarské, ale do věci politických si nedá mluvit ani papežem, ani kardinálem, ani biskupem.

Zrušení bavorského zastoupení u Vatikánu a mnichovské nunciatury naznačuje více, než bojovné řeči. (V Le Temps 2. VI. 34.) Nejtěžším oříškem pro Řím a jeho diplomacii jest to, že Hitler, který se považuje za proroka a „poslaného“ národu německému Prozřetelností, v tomto smyslu mnoho nemluví a dělá dojem tajemné Sfinxy a nikdo neví přesně, jaké jsou jeho církevně politické cíle.

Pokud se týče církve lutherské v Německu, psali jsme o jejich poměrech dříve a není třeba mnoho přičiňovat.

Nutno si ovšem ujasnit, že Hitler jest římským katolíkem, a jako takový, i když sotva jest římsko katolicky věřícím, těžce snáší roztržičnost a přílišnou individuálnost protestantských církví a protestantismu vůbec. Nutno si také uvědomit, že ta myšlenka „usměrnění“ (gleichschaltování) všeho jest římskokatolickou, „po výtce“ a že tam odtud ji Hitler, jako římský katolík podvědomě přijal — neboť právě v římské církvi jest vše usměrněno — a aplikoval na stát, resp. německý národ. Jest to systém téměř theokratický, a také, jak bylo uvedeno, Hitler se považuje v mystické víře v rasu a krev (k vykoupení nutno krve) za poslance božího. Zdá se nám, že ta otázka není a nebude tak jednoduchou, jak se na ni díváme u nás. Psychologicky jest ovšem zajímavým faktem, že všichni ti, kteří se považovali za poslané od Boha, pocházeli z nižších vrstev a neměli vyššího vzdělání, až na malé výjimky ovšem. Svojí vírou a fanatismem přesvědčení strhli massy lidu. Dějinná psychosa jest jim ovšem vydatným pomocníkem.

Máme dojem, že právě ta idea usměrnění naráží v kruzích protestantských pastorů, individualistů, na největší odpor, neboť jsou si vědomi instinktivně, že jest to vlastně idea katolická, vlastně římská.

Dost těžko se nám chce věřit, že by to byl nacionální fanatism hitlerovců, kterým by jim byl hitlerism nesympatickým. Jsou přirozeně čestné výjimky, ale kdo viděl, jak nacionálně chauvinisticky a málo evangelicky mírumilovně, se chovali zástupcové protestantské církve německé ve svém gros na světové konferenci křesťanské ve Stockholmě „Life and Work“, těžko věří, že Němcům není prvním evangeliem evangelium rasy, síly a boje.

Těžko také mluvit dosud o tom, co by mělo značit to „německé náboženství“ či jen „německá národní křesťanská církev“. Známe příliš dobře, jak názvu „národní církev“ bylo a jest dosud zneužíváno proti nám. Není tomu dávno, co jeden náš klerikální redaktor se snažil srovnávat či označovat naši národní církev, jako předchůdkyni národní církve německé, jako byl Hus předchůdcem Luthera. V souzení směrů náboženských jest třeba

býti velmi opatrným, abychom nesoudili křivě, tak jak soudí často nás. Jisto jest, že církev lutherská byla a jest církví etatickou (état = stát).

A jistě těžko by se vzdala ideje Pavlovy, „že vrchnosti, které jsou, od Boha jsou“. Jisto také jest, že ta státní sjednocená či „usjednocená“ církev protestantská zvítězí nad novodobými „protestanty“ německými. I ten koncil oposice v Barney protestuje sice, ale zdá se nám, že jest to jen oposice formální, před vzdáním se. Jedná se jen o to, zda říšský biskup Müller, bude dost diplomatický a nepožene spor na ostří nože. Obyčejně v dějinách získává ta církev, za níž se postaví autorita státní. Tak zvítězila římská církev i lutherská.

Hitler přirozeně stojí v pozadí právě tak jako v boji s Vatikánem, ale není sporu o tom, že podporuje usjednocení církve lutherské ve svém vlastním zájmu a v zájmu církevní jednoty německého národa, takže usjednocená církev protestantská bude naštipena roubem Hitlerovy ideje řím. katolické jednoty.

Nelze také přehlédnout dogmatický základ lutheranismu, totiž dogmatických premis, z nichž lutheranism vzešel, a zda jednou z hlavních idejí jest idea vyvolení božího, a pak hřích dědičný a všechny dogmatické důsledky z něho plynoucí, jež vyvrcholují v nutnosti oběti krve Kristovy k vykoupení člověka a lidstva a usmíření hněvu božího.

Srovnejme jen, jak církev naše jest vzdálena tohoto náboženského názoru na Boha, který v sobě tají zbytky názorů pohan-ských a gnose.

Otázkou ovšem jest, jak vyvine se průbojností idejí to „náboženství německé“ a nebude-li to na konec kompromis, končící reformováním lutheranismu.

Jest zřejmo, že Hitler přejímá pro své ideje státní, formy idejí náboženských, jež jsou protestantům blízké, a jež on s fanatickým mysticismem aplikuje na německý národ. Neboť věří-li, či má věřit, německý lid, že národ židovský byl, či ještě je národem vyvoleným; proč by to o sobě nevěřil národ německý sám? Hitler jen myšlenku vyvolení a rasy přenesl s Židů na Němce. Věřil-li tomu svět u Židů, proč ne u Němců, které Prozřetelnost obdařila tak zvláštními dary a vynikajícím místem v jeho dějinách na světě?

Nám sice se zdá to formálně pochodem myšlenek primitiva. Proroci bývali mnohdy také formálně primitivisty, nikoli však myšlenkově. Velké myšlenky pomáhá prostá forma k vítězství. Jest Hitler prorokem? Nehraje si naň jenom? Ostatně vývojový pochod rasismu a racionálního messianismu nebyl jiný. Idea messianismu stále žije v lidstvu. V Rusku jest to messianism materialismu, v Německu messianism nacionalismu, obdobný messianismu židovskému. Z těch hlubin pramení ten antagonism mezi

hitlerismem a židovstvím. Nelze přesně předvídat, jak dále se vyvinou poměry v Německu a celém světě, jest ale jisto, že jako vždy, lidstvo po velkých katastrofách, stojí na rozhraní doby i ve smyslu ideovém, náboženském, a není tak vyloučeno, že náš národ vskutku, jako dříve v dějinách — zapaluje novou pochodeň vývoje náboženského, neboť jest jisto, že staré církve zklamaly — jen jedná se o to, zda lidstvo pochopí, že jediným správným messianismem, který v sobě uzavírá možnost skutečného spasení a vykoupení člověka a lidstva, není messianism krve a vykoupení krví, ani rasy a vykoupení rasou, nýbrž messianism Ježíšova synovství božího v člověku. Přes všechny hrůzy světa a lidstva, věříme přece jen, že tato idea synovství božího není apokalyptickou ideou parusie, která nenastala. Naopak jest nám ideou, která se uplatňuje přes všechny překážky rasy a krve, slabosti a zloby, hříchu.

Dr. J. R. Stejskal.

PRVNÍ ŘÁDNÝ SNĚM ČESKOSLOVENSKÉ CÍRKVE.

(Srpen 1924.)

V srpnu t. r. bylo tomu deset let, kdy konalo se první zasedání prvního řádného sněmu československé církve, totiž 29. a 30. srpna 1924 v Praze na Smíchově. Před tím shromažďovali se zástupcové naší církve jen na valných neb částečných sjezdech církevních. Takové valné sjezdy byly konány 8. a 9. ledna a 29. srpna r. 1921. Teprve v r. 1924 byly splněny předpoklady celocírkevního sněmu: valná část obcí náboženských uznána, zvoleny rady starších, pořádána diecéšní shromáždění, zvoleny diecéšní rady, zvoleni biskupové a patriarcha — vše na základě státně schválené ústavy.

Řádný celocírkevní sněm z r. 1924 znamená důležitý mezník, důležitou událost v životě mladé naší církve. Po silném rozšíření církve československé v historických zemích naší republiky do r. 1921 nadešla v letech 1921—1924 doba úporných bojů o samostatnost církve jak po stránce ideové tak organizační a administrativní. Pravoslavná orientace, kterýmž slovem se ony boje označují, nebo pravoslavná krise znamenala sice především otázku, jakým způsobem bude si naše církve opatrovati duhovenstvo, k jakému systému se přikloní, zda k episkopálnímu (s apoštolskou posloupností), nebo k presbyternímu, ale v základech šlo o ideologii církve, zda bude církvi svobodnou nebo dogmatickou a v posledním případě, zda se přikloní k církvi oblasti pravoslavné nebo kam. Boje byly urputné. Často se nám praví, že naše církve a především naše učení nebylo vy-